

Nieuwe toetsen, nieuwe kansen of nieuwe stress?

Toetsen om het toetsen, dat is het beeld dat de laatste tijd is ontstaan in de discussie naar aanleiding van de verplichte rekentoetsen en de 'afrekencultuur' die zou ontstaan in het Nederlandse onderwijs. Recentelijk is centrale eindtoetsing in het basisonderwijs verplicht gesteld, maar is de keuze voor de toets vrijgegeven. Kansen of nieuwe stress?

DOOR HILDE HACQUEBORD

Het is een feit dat de Nederlandse Onderwijsinspectie de kwaliteit van basisscholen onder andere beoordeelt op basis van toetsinformatie. Kort voor de zomervakantie van dit jaar heeft staatssecretaris Dekker gereageerd op deze kritiek in een brief onder de titel 'Nut en waarde van toetsing in het funderend onderwijs'. Daarin komt een genuanceerd beeld naar voren, dat juist veel ruimte laat voor een manier van toetsen die dichter bij de leraren staat. Het is echter de vraag of het onderwijsveld die ruimte ook neemt, als de druk wordt verlegd naar de toetsen in groep 7 als indicatoren voor het niveau van voortgezet onderwijs. Dekker laat weten voorstander te zijn van toetsen die onderwijskundig inzicht en didactische handvatten geven. Hij schrijft (p. 7): 'Als scholen en leraren alleen toetsen afnemen omdat dit van de Inspectie zou moeten, is er iets mis. Toetsing is een middel, geen doel op zich'. Hij wil meer eigenaarschap van toetsing bij de scholen en in het bijzonder bij de leraren. De staatssecretaris benadrukt dat scholen zelf prima kunnen bepalen welke toetsen zij afnemen, zij hebben keuzevrijheid. Voor het kunnen maken van een keuze is het echter wel belangrijk dat er goede alternatieven

zijn naast de toetsen die Cito levert. Toetsen en toetssystemen die aansluiten bij het onderwijskundige concept van scholen.

Het nieuwe toetsen is digitaal

Toetsinformatie zal in de toekomst veel meer onderdeel zijn van het onderwijs- en leerproces en in diagnostische zin benut worden. Nieuwe toetssystemen zijn daarom digitaal. Een groot voordeel van digitaal toetsen is de mogelijkheid van adaptiviteit: de toets past zich aan het niveau van de leerling aan. Iedereen doet mee, zwakkere leerlingen worden niet gefrustreerd en de sterke leerlingen worden uitgedaagd. Toetstechnisch gesproken is het meetbereik veel nauwkeuriger, en de toetsuitslag betrouwbaarder. Daar staat tegenover dat er een beperking is in wat er digitaal kan worden getoetst. Aspecten van lees- en rekenvaardigheid zijn digitaal goed toetsbaar, maar schrijf- en spreekvaardigheid veel minder.

Naast kwaliteit is de meerwaarde van digitale toetsen dat ze de werkdruk van de leraren verlagen. Geen toetsboekjes meer, geen nakijkwerk, alles gaat via de computer. Zodra er getoetst

is beschik je over een grote rijkdom aan informatie die meteen kan worden benut. Geavanceerde digitale toetsystemen verwerken en rapporteren de toetsresultaten onmiddellijk op leerling-, klas- en schoolniveau. Dit laatste uiteraard alleen bij methode-onafhankelijke toetsen die landelijk zijn genormeerd en gevalideerd. Op leerlingniveau is het mogelijk om diagnostisch verder te kijken naar deelscores en scoreprofielen die de computer genereert.

Doorlopende schalen en de referentieniveaus taal en rekenen

Interessant is de ontwikkeling van digitale volgsystemen waarin de ontwikkeling van leerlingen kan worden gevolgd op individueel en groepsniveau. Dat kan met toetsen die dankzij psychometrische technieken op een doorlopende schaal zijn geplaatst. Volgtoetsing sluit goed aan bij het nieuwe overheidsbeleid van doorlopende leerlijnen en de Referentieniveaus voor Taal en Rekenen.

Dit nieuwe overheidsbeleid heeft grote consequenties voor de praktijk van toetsing: leerlingen moeten op bepaalde momenten in hun schoolloopbaan (van PO naar VO en van onderbouw naar bovenbouw en bij de eindexamens in het VO) voldoen aan de inhoudelijke criteria die zijn opgesteld voor de basisvaardigheden Taal en Rekenen. De formele toetsing daarvoor wordt een taak van de overheid, die dit heeft belegd bij het College van Toetsing en Examens.

Veel scholen zien hier een opgelegde maatregel in die hun onderwijsvrijheid beperkt, maar het tegendeel is waar. Dit nieuwe beleid geeft scholen juist alle ruimte om zich te heroriënteren op hun toetspraktijk en zich te bevrijden van een door velen ervaren toetsdwang van buiten, juist door te kiezen welke toetsen ze willen. Naast Cito zijn er verschillende alternatieve toetsaanbieders zoals ICE, AMN, en Diataal.

De nieuwe eindtoets PO

De doorstroom van leerlingen naar verschillende niveaus van het voortgezet onderwijs wordt niet langer meer bepaald door de 'oude' Cito eindtoets. In januari 2014 is het Toetsbesluit PO aangenomen. Daarin staat dat basisscholen worden verplicht tot afname (tussen 15 april en 15 mei) van een Eindtoets Basisschool. De scholen hebben hierbij keuzevrijheid. Ze kunnen kiezen of ze de centrale eindtoets afnemen van het College van Toetsen en Examens (de Cito eindtoets), of kiezen voor een goedgekeurde alternatieve eindtoets van een andere aanbieder. Alternatieve aanbieders van een eindtoets PO zijn dit schooljaar druk bezig hun toetsen uit te ontwikkelen zodat ze toelaatbaar zijn als officiële eindtoets. De eisen zijn streng. Inhoudelijk worden deze bepaald door de zogenaamde Toetswijzers, psychometrisch moeten de toetsen voldoen aan de eisen van betrouwbaarheid en ijking aan de referentieniveaus. Bovendien is het belangrijk dat de toets een betrouwbare doorverwijzing geeft naar het voortgezet onderwijs. Overigens wordt bij de keuze van voortgezet onderwijs het schooladvies het belangrijkste criterium, leerlingen uit groep 8 kiezen immers al ruim voor april een school van voortgezet onderwijs. De nieuwe eindtoets wordt daarmee een tweede gegeven, min-

der belangrijk dan het schooladvies. Dat zal zich steeds meer gaan baseren op informatie uit het leerlingvolgsysteem.

Leerlingvolgsystemen

Met het verdwijnen van de oude Cito eindtoets, komt er veel meer nadruk op de toetsinformatie uit het leerlingvolgsysteem (LVS) van de school. Er is veel verwarring over wat bedoeld wordt met 'leerlingvolgsysteem'. Het toetsbesluit PO is daarover duidelijk: scholen worden verplicht om een leerlingvolgsysteem in te voeren met toetsinformatie over de voortgang van leerlingen, minimaal op de gebieden taal en rekenen. Het gaat hierbij om volgtoetsen die zijn gevalideerd aan de referentieniveaus. Ook hier hebben scholen keuzevrijheid, in theorie althans. Het overgrote deel van de basisscholen gebruikt het LOVS van Cito BV. De toetsen uit dit volgsysteem vormen in toenemende mate de basis voor het schooladvies. Daarnaast zijn er administratieve volgsystemen als Parnassys die in principe vulbaar zijn met andere toets- en observatiegegevens. In het Toetsbesluit wordt aangedrongen op verdere samenwerking tussen de verschillende aanbieders van volgtoetsen en -systemen.

Het LOVS en de plaatsingswijzers, de nieuwe stress?

De stress om het schooladvies – liefst het hoogst mogelijke – begint nu al in groep 7 of zelfs nog eerder. Ouders spreken met elkaar op schoolpleinen al over de 'plaatsingswijzer' die steeds meer scholen – zoals bepaald door hun besturen – hanteren. Plaatsingswijzers zijn verwijssystemen op basis van toetsresultaten vanaf groep 6 of 7, waarbij veelal – of uitsluitend – gebruik wordt gemaakt van Citotoetsen.

Zo ontstaat langzamerhand een nieuwe stressvolle toetscultuur, in weerwil van wat de overheid onderwijskundig voor ogen staat. Deze ontwikkeling is het gevolg van afspraken die scholen voor basis- en voortgezet onderwijs met elkaar maken. Nu de Cito-eindtoets verdwijnt willen scholen voor voortgezet onderwijs zich voor de toelating immers kunnen baseren op andere objectieve gegevens. Zelf mogen zij namelijk geen toelatingsexamen gaan invoeren. Deze ontwikkeling lijkt niet te keren, mocht ze al ongewenst zijn. Maar wat sluipenderwijs wel wordt bedreigd, is de keuzevrijheid van de scholen. Als in een groter bestuurlijk verband wordt gekozen voor het LOVS van Cito BV zal het voor een individuele school heel moeilijk worden om een eigen koers te varen, ook al is het in principe heel goed mogelijk de scores van verschillende toetsaanbieders om te zetten en op een vergelijkbare schaal te brengen. Alle toegelaten toetsen zijn immers geïkt aan dezelfde referentieniveaus. In de praktijk zal het echter lastig worden voor scholen om de onderwijskundige vrijheid die wordt geboden ook te nemen. Door de plaatsingswijzers lijkt het erop dat – hoezeer ook onbedoeld – er steeds minder ruimte komt voor alternatieve toetsen. ●

► **Hilde Hacquebord geeft leiding aan het Diataal-team en is daarnaast Universitair Hoofddocent Toegepaste Taalwetenschap aan de Rijksuniversiteit Groningen. Diataal is een digitaal toetsvolgsysteem met methode-onafhankelijke taal- en rekenoetsen vanaf groep 6 PO tot en met leerjaar 4 VO, www.diataal.nl.**